

Luz Helena Ramírez Hache: «L'alternativa al capitalisme ha de ser antiracista»

Per l'activista, actualment l'ESS no representa la diversitat social, un repte que ha d'assolir integrant persones migrades i dels sectors populars | Les persones novingudes poden contribuir a enfortir l'ESS amb la seva experiència en economia comunitària, una mirada global de la vida basada en cura de la natura o la capacitat d'autoestalvi

Luz Helena Ramírez Hache, sòcia fundadora de la cooperativa MigrESS. | Camilo Ramírez Hache

Per què neix MigrESS?

Vam identificar una mancança de la mirada antiracista a l'economia social i solidària (ESS), que té un teixit massa homogeni en quant a l'origen. Per una banda, el repte és transformar aquesta realitat perquè el teixit de l'ESS reflecteixi la composició social del nostre país. A Catalunya hi ha un 17% o més de persones amb un recorregut migratori. També volem que l'ESS estigui a l'abast del gruix de la societat que pateix les crisis amb més vigor com les persones migrades,

però no només aquestes.

Una de les funcions de MigrESS és assessorar persones migrades perquè s'iniciïn en el món del cooperativisme, quin paper pot jugar l'ESS en la seva vida?

El que fem és posar en comunicació experteses i experiències de les realitats i contextos culturals de les persones migrades a Catalunya. Moltes d'elles han participat en iniciatives de l'economia comunitària en els seus països per intentar resoldre les seves necessitats, unes experiències que les aterrem al context català. Des del Cercle de Migracions, un dispositiu col·lectiu que estem enfortint des del 2019 dins l'Ateneu Cooperatiu de Barcelona - Coòpolis, oferim un acompanyament expert i a mida als projectes econòmics de les persones migrades, que moltíssimes vegades, ni tan sols poden arribar a ser associació perquè no tenen la situació d'estrangeria regularitzada.

Quina realitat us trobeu i com les acompanyeu?

Les realitats són diverses, però la majoria de persones migrades fan els projectes en el temps lliure i, com que viuen en situacions en precari, aquests són escassos alhora que poden tardar molt temps per quallar, tirar endavant i consolidar-se. En aquest sentit, acompanyem processos en tres situacions diferents: els que es volen constituir com una associació amb activitat econòmica, que és el primer pas per una futura cooperativa; d'altres més consolidats que tenen una situació econòmica que pot tirar endavant una cooperativa, però són minoritaris; i, finalment, donem suport a projectes que no disposen de cap forma jurídica perquè resolguin les situacions que els impossibiliten tenir-la i, d'aquesta manera, es consolidin i generin una activitat econòmica, que a la vegada els permeti accedir a drets.

L'altra pota de Migress és assessorar a cooperatives d'aquí perquè incloguin persones migrades. En manquen a l'ESS?

No volem tenir un teixit de l'ESS migrant, sinó que volem aportar a la construcció d'un teixit que reflecteixi la diversitat i incorpori una mirada antiracista. Aquesta no ha de ser una mera consigna política, sinó perquè les cooperatives es qüestionin: què fem per combatre i transformar el racisme que es reproduïx en les societats occidental, europea i catalana. L'ESS no té una vacuna perquè això no passi, però la composició dels equips de treball és homogènia: persones blanques, amb estudis universitaris, amb una elevada renda econòmica i del temps, amb possibilitat de capitalitzar de l'atur o una situació familiar que els permet tirar endavant.

La cooperativista a l'entrega dels Premis Economia Social Foto: Anna Pujol Navarro

Per què és tan difícil trencar amb l'homogeneïtat de l'ESS?

No tinc la resposta. És un dels grans reptes que té l'ESS si, veritablement, vol ser alternativa. La teva realitat és on intervens, per la qual cosa si la teva colla d'amics són universitaris blancs, no coneixes la de persones migrades. És la manera en com ens socialitzem i quan et comences a obrir, a tenir contacte amb altres realitats, t'adones que la teva no és només la del lloc en el qual estàs. Ara bé, si ofereix una feina a una persona diversa no ha de ser des d'una mirada paternalista, sinó com una decisió política per enriquir-se amb aquest coneixement, expertesa, i, això, ja transforma la cooperativa. Un altre problema són els requisits que es demanen. Nosaltres defensem que el català és necessari, però que sigui un requisit valorable i que la persona l'aprengui mentre treballa. A més, l'ESS ha de tenir consciència que la llei d'estrangeria vulnera els principis cooperatius i els drets de les persones.

Intervenui només en l'àmbit laboral, per què no en altres?

La primera cosa que s'ha de resoldre és l'accés a recursos per sobreviure. Amb tot, l'any passat, vam aportar aquesta mirada antiracista en una diagnosi que es va fer des de la Dinamo, per veure quina era la composició de les cooperatives d'habitatges, les seves limitacions i desigualtats. Quan tu parles del temps que li has de dedicar per participar en un projecte d'aquests i l'aportació econòmica, moltes persones no hi poden tenir accés. S'han de contemplar altres alternatives per resoldre aquestes necessitats des d'una perspectiva comunitària. Aquesta mirada s'ha d'incloure en totes les branques de l'ESS com, per exemple, el consum o l'oci.

Aquesta pregunta en si ja és estigmatitzant perquè hi ha persones migrades molt preparades, però quin tipus de cooperatives creen o estan immerses?

S'ha de tenir en compte la composició del mercat laboral de l'estat espanyol, en el qual les

persones migrades tenen associats uns nínxols determinats: la cura, els serveis, el sector agrícola i la construcció, independentment, de la formació o aspiracions personals. Quan arriben sense papers ni xarxes busquen guanyar-se la vida i és en aquests sectors on troben més facilitats per desenvolupar qualsevol activitat econòmica. Per defugir d'aquesta situació, els hi diem que si volen obrir una cooperativa, per exemple, de cures, que no es quedin aquí i es plantegin que poden oferir més endavant per incloure la seva expertesa, sabers i riquesa. També, ens preocupa el debat existent entorn les cures i aquesta cadena global, que extrau mà d'obra dels països del sud i que arriba al nord per tenir cura de persones d'aquí. S'estan fent polítiques per donar suport a cooperatives de dones cuidadores. És un risc no qüestionar aquests estereotips.

Com afecta la interseccionalitat en l'accés de persones migrades a les ESS?

En primer lloc, quan parlem d'interseccionalitat no és una sumatòria de diferents categories, sinó que una mateixa persona pot tenir diferents raons per ser discriminada i veure limitats els seus drets. Per enfortir-se, el capitalisme fa valdre els eixos d'origen, classe, gènere o edat als processos migratoris. Les dones del sud global deixen al seu país la família a càrrec d'altres dones i, aquí, treballen en la cura de persones, on es fa una explotació intensiva de la mà d'obra. Els joves que arriben sense un referent adult, malgrat tenir per davant tota la vida laboral productiva, pateixen el racisme sobre els seus cossos i, més, si la seva opció sexual és diversa. Si l'ESS es planteja ser l'alternativa al capitalisme, ha de ser antiracista i feminista per fer viable el projecte vital de les persones migrades i de les seves famílies que, sens dubte, es desplacen arran les conseqüències del capitalisme com les guerres o la crisi ambiental.

Ramírez Hache durant el seu parlament Foto: Anna Pujol Navarro

Com la interseccionalitat i els discursos d'odi operen en les diferents capes d'opressió i violències?

No només el discurs d'odi de l'extrema dreta davant de la migració, sinó que les mesures en els territoris d'aquests països cada vegada són pitjors. L'ESS no pot estar aliena a la reflexió sobre com transformar aquesta realitat relacionada amb el consum o les polítiques de control migratori que fan els països del nord amb els seus impostos. A més, manca un suport local. Per exemple, del moviment feminista amb les treballadores de la maduixa que han patit violències sexuals; o en el pavelló de dones obert recentment al CIE de Barcelona, on la majoria són treballadores sexuals amb criatures; o contra la llei d'estrangeria que vulnera, principalment, els drets de dones i infants. Enguany, hem tingut el segon fòrum del treball de les cures, però sí al centre no poses les persones cuidadores, ho fas des d'una perspectiva blanca. L'alternativa al capitalisme ha de ser antiracista per acabar amb el neocolonialisme i el racisme. És un tot, que l'ESS ha d'entomar si vol ser alternativa.

Ets una dona colombiana, mare, defensora dels drets humans i migrant. Com ha afectat això a la teva vida i a la participació en la societat d'acollida?

En els processos migratoris també hi ha privilegis. De manera general, no només les persones que tenen un passaport europeu i que són blanques gaudeixen de privilegis, sinó que aquesta situació també es dona entre les racialitzades. Jo he tingut molts privilegis en el meu procés migratori. Primer, perquè soc colombiana i no és el mateix ser llatinoamericana a l'estat espanyol que ser una persona d'un país subsaharià; arribar en avió o en pastera; o amb un capital cultural amb títols professionals o sense. A més, per la meva implicació política, també he tingut sempre xarxa a Catalunya. Ara bé, sí que t'enfrontes que sempre has de demostrar més que els altres o estàs sota una vigilància permanent. Has de construir una confiança que no existeix i sempre estem a prova.

Per què vas marxar de Colòmbia?

Vaig haver de sortir de Colòmbia per la persecució política. Formava part del procés organitzatiu Movice (Movimiento de Víctimas de Crímenes de Estado). La parella de la meua mare, era dirigent sindical i un desaparegut forçat de l'any 1986. Des de llavors, la mare ha estat molt implicada pels drets de les persones desaparegudes i jo, també. A més, treballava a la Defensoria del Poble a la regió del Meta, al sud de Bogotà, on documentava casos de falsos positius que són directament imputables a l'exèrcit. Amb l'arribada de l'Álvaro Uribe al poder, va haver-hi un increment de la criminalització i de la repressió dels moviments socials. Vaig marxar el 2015, però no vaig demanar l'asil perquè a l'estat espanyol és impossible: és el país europeu amb més negacions de mesures de protecció internacional i en el cas de les persones colombianes és la principal nacionalitat que se les deneguen.

Les persones migrades porteu històries molt dures, complexes, de lluita i resiliència. També, teniu experiències en economia comunitària i en la defensa dels drets humans. L'ESS vol ser l'alternativa econòmica i social al capitalisme, què podeu aportar a aquesta transformació?

A banda de tots els processos que hem viscut, les societats no occidentals tenim molt a ensenyar a les occidentals: la mirada que tenim davant de l'entorn o la cura amb la natura són una perspectiva molt global que tenim de la vida, que ara l'ESS vol posar al centre. També donem molta visibilitat i impuls a l'estalvi. Les remeses de les persones migrades, malgrat estar en situació precària, superen els diners destinats pels països occidentals a la cooperació i desenvolupament. Són processos comunitaris i d'autogestió econòmica, que es podrien fer a través de l'ESS i no des de la banca tradicional. Seria un win-win. En una societat financeritzada i bancaritzada, s'ha de donar espai a la resolució comunitària i a l'autoestalvi per contribuir a l'enfortiment de l'ESS.

En diverses ocasions has comentat que perquè l'ESS sigui transformadora ha de ser antiracista. Com s'assoleix això?

L'antiracisme són pràctiques com contractar persones migrades per contribuir que es regularitzi el seu procés, oferir-los serveis o incorporar la mirada transformadora a la cooperativa. Tot això, són pràctiques que t'has de qüestionar tot el temps per veure si es fan des de la mirada antiracista. És com el feminisme.

L'ESS està lluny d'incorporar aquesta realitat?

Si ets d'una cooperativa, treballes en una cooperativa, vius en cooperativa, tens una cooperativa de consum i els teus fills estan en cooperatives d'ensenyament i no surts d'aquí, no veus el món. L'ESS encara és molt petita i, això, no és la representació de la realitat. Per ser representativa, ha d'incloure no només les persones migrades, sinó també sectors populars. Aquest, és el repte.

Cap a on han de caminar l'ESS per ser un reflex de la diversitat?

Cap a aquesta transformació en les pràctiques i revisar el lloc que ocupen les persones diverses dins de les ESS. Hem guanyat presència a la XES, però encara no tenim una participació amb espais representatius del sector a la Federació de Cooperatives. Les persones migrades tampoc estan als consells rectors de moltes cooperatives. Hem de caminar cap a què l'ESS sigui un espai transformador en la seva composició i pràctiques. D'altra banda, sovint, les companyes migrades fan tasques de neteja perquè formen part d'una cooperativa d'aquest sector, però no les conviden per dir la seva davant temes importants. Ara no es contempla organitzar un fòrum on no hi hagi una participació de dones. Amb aquesta mirada s'ha d'incloure persones nouvingudes perquè no només parlin de la migració, sinó també de qüestions importants com el canvi climàtic. Tenim veu per parlar de tot.

[Entrevista publicada en col·laboració amb al revista Cooperació Catalana]